

u slobodnom suprotstavljanju; u saglasnosti ali i u kritici i u političkom konfliktu koji ova legitimno proizvodi.

Zapravo, jedini aksiološki osnov formalnog aspekta demokratije jeste jednakost, određena univerzalnim pravom glasa, u onoj posebnoj klasi osnovnih prava koja se nazivaju političkim pravima. Ne smijemo zaboraviti da se demokratija nije shvatala kao vrijedna sve do 20. vijeka. Sama ideja "autonomije" je, kao osnov ograničenog prava glasa, pripisivana od strane liberalne misli u 17. i 18. vijeku, zahvaljujući njenom odbijanju principa jednakosti, samo onim građanima koji su obrazovani ili su pak vlasnici i koji su zbog toga jedino smatrani sposobnim za autentično samoodređenje. Stoga je vrijednost jednakosti, koja je povezivana sa vrijednošću ličnog dostojanstva, ta koja je odredila promjenu od negativnog ka pozitivnom sudu o demokratiji. Univerzalno pravo glasa i princip većine su tako afirmisani kao demokratske tehnike u izboru onih koji vladaju: zbog toga što takav metod omogućava da u ovom izboru u uslovima jednakosti učestvuju svi oni kojima se vlada; zbog toga što on favorizuje politički i ideološki pluralizam, kao i konflikt između mogućnosti i različitih poimanja opštih interesa; zbog toga što omogućava predstavljanje nesaglasnosti i ostavlja prostor za političku i društvenu opoziciju; zbog toga što čini mogućim neku vrstu narodne kontrole predstavnika i obezbjeđuje njihovu odgovornost, pa makar samom mogućnošću njihove smjene i mogućim alternativama vlasti; i konačno, zbog toga što, zajedno sa slobodama, on promoviše narodnu participaciju i razvoj debate i javnog mnjenja koji uslovljavaju kako formiranje većine tako i njihove konkretne odluke. Prirodno, manje ili više zadovoljavajuća realizacija ovih ciljeva zavisi velikim dijelom od izbornih zakona, koji konkretizuju i garantuju politička prava. Važno je to da se izbjegnu dvije ideološke greške koje smo obrazložili kao i surplus političke legitimacije koji se posredstvom njih na neodgovarajući način pripisuje političkoj vlasti: ideja da je politička volja izražena demokratskim metodom dobra i pravedna i ne manje štetna ideja da se politička volja sastoji u narodnoj samovladavini.

Druga, važnija pouka koja može biti izvedena ako prihvatimo tri aporije koje su prikazane na početku je ta da formalni i proceduralni element izražen u reprezentativnoj formi političkih odluka koji, iako je neophodan, nije i dovoljan za definiciju demokratije, niti na empirijskom nivou, tj. pozivanjem na savremene ustavne demokratije, niti na teorijskom nivou, tj. pozivanjem na predstavu političke demokratije. Upravo zbog toga što formalni aspekt demokratije ne garantuje kvalitet političkih odluka, niti njihovo odgovaranje (pretpostavljenoj) narodnoj volji, neophodno je, da bi jedan sistem bio demokratski, bar to da se većini oduzme moć da potisne manjine, a svakako i da se oduzme ista ta moć i mogućim, budućim većinama. No ovo je već supstancijalni element, koji se tiče sadržaja odluka, i koji stoga protivrječi tezi na osnovu koje se demokratija sastoji samo u metodi, tj. u proceduralnim pravilima koja obezbjeđuju narodnu predstavljenost u odlučivanju posredstvom univerzalnog prava glasa i principa većine. Nesumnjivo, supstancijalni elementi ove vrste, neophodni kako bi se obezbjedio sam demokratski metod kao i same njihove raznovrsne i kompleksne pretpostavke, teorijski su obrađeni od strane liberalne i zakonodavne teorije prava – ali kao političke ili eksterne granice, a ne kao pravne ili unutrašnje granice. Ustavna demokratija je preobrazila ove političke ili eksterne granice u pravila i granice koje su pravne ili interne. Upravo je ovo veliki izum garantističkog konstitucionalizma u posleratnoj Evropi. To je rezultiralo složenom paradigmom – ustavne demokratije – koja pored političkog ili formalnog elementa uključuje i element koji slobodno možemo nazvati supstancijalnim, s obzirom na to da se tiče sadržaja, tj. supstancije odluka – onoga što je zabranjeno svakoj većini s jedne strane i onoga što je obavezno odlučiti s druge.